

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

METHOD OF DIAGNOSTICS OF THE LEVEL OF CREATIVE SELF-REALIZATION OF PUPILS OF SECONDARY SCHOOL

У статті представлено методику діагностики рівня творчої самореалізації учнів основної школи. Діагностичний інструментарій конкретизовано сукупністю традиційних та інноваційних психолого-педагогічних методик. Охарактеризовані авторські методики, що полегшують визначення рівня творчої самореалізації учнів, оцінку їхніх особистісних якостей, дослідження мотивації респондентів до творчої самореалізації (анкета-конкретизація «Творча самореалізація – це...», гра «Ситуація успіху», діагностична карта «Оцінка готовності учня основної школи до участі у проєктній діяльності», анкета «Визначення мотивів участі в проєктній діяльності»). Для визначення рівня творчої самореалізації учнів основної школи розроблено критерії та рівні їх сформованості. Визначено методи, що сприяють реалізації виділених критеріїв.

Ключові слова: творча самореалізація, учень основної школи, рівні, критерії, показники, творчість, методика діагностики.

В статье представлена методика диагностики уровня творческой самореализации учащихся основной школы. Диагностический инструментарий конкретизирован совокупностью традиционных и инновационных психолого-педагогических методик. Охарактеризованы авторские методики, облегчающие определение уровня творческой самореализации учащихся, оценку их личностных качеств, исследование мотивации респондентов к творческой самореализации (анкета-конкретизация «Творческая самореализация – это...», игра «Ситуация успеха», диагностическая карта «Оценка

готовности ученика основной школы к участию в проектной деятельности», анкета «Определение мотивов участия в проектной деятельности»). Для определения уровня творческой самореализации учащихся основной школы разработаны критерии и уровни их сформированности. Определены методы, способствующие реализации выделенных критериев.

Ключевые слова: творческая самореализация, ученик основной школы, уровни, критерии, показатели, творчество, методика диагностики.

The article presents a methodology for diagnosing the level of creative self-realization of pupils of the secondary school. Diagnostic tools are specified by a combination of traditional and innovative psychological and pedagogical techniques. It is characterized author's methods that facilitate determination of the level of students' creative self-realization, assessment of their personal qualities, research of motivation of respondents for creative self-realization (questionnaire-specification «Creative self-realization is...», game «Situation of success», diagnostic card «Assessment of the readiness of the student of the secondary school to participation in project activity», questionnaire «Determination of motives of participation in project activity»). It has been developed the criteria and levels of the formation to determine the level of creative self-realization of pupils in the secondary school. It is determined the methods that promote the implementation of selected criteria.

Key words: creative self-realization, pupil of the secondary school, levels, criteria, indicators, creativity, method of diagnostics.

УДК 371.134:78

Жозе да Коста Г.О.,
аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми. Формування нової гуманістичної свідомості українського суспільства та його інтеграція в європейську спільноту актуалізує значущість проблеми творчої самореалізації, що є необхідним атрибутом життєдіяльності сучасної особистості. Зміни, які відбуваються в системі освіти і науки України, зумовили попит на обдаровану особистість, яка нестандартно мислить, творчо активна, різнобічно розвинена, тобто на новий тип інтелігенції. Пріоритетом освіти в сучасній школі згідно з новим Законом про освіту (2017) є посилення творчого складника в змісті всіх освітніх галузей і принципова орієнтація учнів на розвиток творчості. Особливо актуальною є ця проблема для учнів основної школи, оскільки тільки учень, орієнтований на неперервну особистісну

та творчу самореалізацію, здатен самореалізуватися в житті. Підвищення рівня творчої самореалізації учнів основної школи передбачає розробку діагностичного інструментарію, конкретизованого традиційними та інноваційними методиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку науки і освіти дослідження в галузі становлення творчої особистості набувають особливої актуальності і стають найважливішим напрямком емпіричних пошуків і науково-теоретичних досліджень. На даний час досить повно розроблені психологічні аспекти творчості (Д. Гілфорд, Я.О. Пономарьов, Б.М. Теплов, П. Торренс, В.Д. Шадріков); створено теоретичні передумови для вивчення природи творчого потенціалу особистості, його діагностики

та розвитку в шкільному віці (Д.Б. Богоявленська, В.Н. Дружинін, А.М. Матюшкін, О.К. Тихоміров). Дана публікація поширює наукові погляди сучасних дослідників та пропонує авторську методику діагностики рівня творчої самореалізації учнів основної школи.

Творчість – це завжди привнесення в світ чогось нового. Сама людська індивідуальність унікальна і неповторна, і реалізація індивідуальності, тобто її пред'явлення іншим людям за допомогою соціально вироблених засобів, вже є творчим актом (внесення в світ нового, унікального, що раніше не існувало).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Допомогти учням у процесі їх розвитку вийти на усвідомлення своєї індивідуальності, проявити цю індивідуальність у діяльності таким чином, який відповідає особливостям школяра та в той же час приймається суспільством, – це і означає розвиток творчого потенціалу. У зв'язку з тим, що проблема діагностики творчих здібностей найменше розроблена в даному науковому напрямку, поглиблене вивчення і розробка адекватних віковим особливостям школярів методів діагностики творчого потенціалу та засобів її розвитку набуває особливої актуальності.

Формулювання цілей статті: виділити та охарактеризувати комплекс методів, які дозволяють виявити рівень творчої самореалізації учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення рівня творчої самореалізації учнів основної школи ми розробили критерії, рівні їх сформованості, показники, на основі яких проаналізували отримані відомості, а також методи, що сприяють реалізації виділених критеріїв. Розробка окреслених нормативів відбувалася з урахуванням специфічних особливостей досліджуваного процесу й відповідно до уявлень філософської, психолого-педагогічної наук про єдність сфери знань, почуттів і практичної діяльності.

Визначення критеріальної бази дослідження скориговано авторським розумінням сутності творчої самореалізації учнів основної школи, а також структурою самореалізації особистості. Нами було визначено такі критерії: інформаційно-когнітивний, рефлексивно-коригувальний, мотиваційно-пізнавальний та творчо-діяльнісний.

У підборі комплексу методів, які дозволяють виявити рівень творчої самореалізації учнів основної школи за розробленими нами критеріями та показниками, ми виходили із системного, діяльнісного та компетентнісного підходів до освіти й виховання учнів. Керуючись ними, ми сформували діагностичний комплекс, представлений сукупністю традиційних та інноваційних психолого-педагогічних методик, розроблених вітчизняними й зарубіжними дослідниками. Складену діагностичну про-

граму було доповнено авторськими методиками (тестами, анкетами, рольовими іграми), які дозволяють оцінити рівень творчої самореалізації учнів основної школи, характер їхньої творчої мотивації, а також рівень самореалізації школярів.

Так, методологічний інструментарій визначення рівня сформованості інформаційно-когнітивного критерію конкретизовано такими методами: аналіз, спостереження, бесіда, авторська анкета-конкретизація «Творча самореалізація – це...». Використовуючи ці методи, ми прагнули не лише констатувати рівень пізнань учнів у галузі творчого самоздійснення, але й з'ясувати значимість самореалізації в процесі особистісного розвитку учнів, поглибити їхні знання про сутність досліджуваного феномену, активізувати мотивацію учнів до усвідомленої творчої самореалізації. Так, за допомогою методу аналізу, використаного в процесі вивчення навчальних планів, навчальних програм, навчально-методичної літератури з основних предметів основної школи, ми намагалися з'ясувати значимість творчої самореалізації учнів у проектній діяльності, виявити рівень інформованості учнів та вчителів з проблеми творчої самореалізації, дослідити наявний підхід до вивчення та здійснення творчої самореалізації в проектній діяльності.

Застосований нами метод спостереження, який дозволяє вивчати сутність досліджуваного явища в природних умовах, передбачав:

1) виявлення особливостей творчої самореалізації учнів основної школи в освітньо-виховному процесі закладу загальної середньої освіти;

2) фіксацію змін рівня творчої самореалізації учнів основної школи внаслідок залучення учнів до проектної діяльності;

3) активізацію рефлексії, яка сприяє науковому обґрунтуванню зафіксованих відомостей.

Метод бесіди сприяв ефективному розв'язанню таких завдань:

1) з'ясування рівня знань у галузі творчої самореалізації учнів основної школи;

2) визначення учнівського інтересу до досліджуваної проблеми за допомогою аналізу відомостей, отриманих у відповідях на заздалегідь продумані поставлені питання;

3) обговорення доцільності впровадження системи творчої самореалізації учнів основної школи в проектній діяльності.

З метою визначення рівня усвідомлення учнями та вчителями феномену творчої самореалізації ми розробили авторську анкету-конкретизацію «Творча самореалізація – це...». Учасникам експерименту було запропоновано питання, давши відповіді на які, респонденти могли визначити власний рівень розуміння феномену «творча самореалізація». За допомогою цієї анкети було передбачено: виявити критичні підходи до про-

цесу й результату творчого самоздійснення учнів; визначити труднощі творчої самореалізації учнів основної школи; змодельювати методи, які активізують процес творчої самореалізації учнів основної школи в проектній діяльності. Відзначимо, що розроблений методичний комплекс не лише сприяє ефективному моніторингу рівня творчої самореалізації учнів основної школи в проектній діяльності, але й активізує творчий потенціал учнів, ініціює ефективне співробітництво вчителів і учнів, сприяє творчій самореалізації всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Для визначення рівня сформованості рефлексивно-коригувального критерію було використано тест П. Торренса. «Двадцять тверджень про само відношення» (М. Куна, Т. Макпартленда) [1], модифікований варіант методики «Сходинки» Т.В. Дембо й С.Я. Рубінштейн [2], а також авторську гру «Ситуація успіху». Розроблений нами діагностичний комплекс орієнтований на виявлення в респондентів рівня сформованості навичок рефлексії й саморегуляції, розвинення вмінь оцінювати особистісні та професійні можливості, аналізувати Я-образ, вибудовувати позитивну Я-концепцію.

Діагностичний інструментарій сформованості мотиваційно-пізнавального критерію орієнтований на вивчення й аналіз рівня творчої самореалізації учнів та їх зацікавленість у проектній діяльності. Показниками даного критерію виступають: наявність пізнавальних інтересів, ступінь прагнення учнів до участі в різних видах проектної діяльності.

Його зміст конкретизовано модифікованою методикою вивчення мотивації навчання М.І. Лук'янової та Н.В. Калініної, модифікованим тестом-питальником А. Мехрабіана в редакції М.Ш. Магомед-Емінова, а також авторською анкетною «Визначення мотивів творчої самореалізації учнів».

Оскільки мотивація становить багатогранну комплексну характеристику, її дослідження передбачає різнобічний, цілісний аналіз. Такий аналіз стає можливим у контексті методики вивчення мотивації навчання М.І. Лук'янової та Н.В. Калініної. Змістовний бік пропонованої методики відображає сутність п'ятих обґрунтованих компонентів мотивації та взаємозв'язок між ними: наявність особистісного сенсу навчання, вираження конкретних мотивів (пізнавальних і соціальних, зовнішніх і внутрішніх, прагнення до досягнення успіху й до неприпустимості невдач), цілепокладання, реалізація домінантних мотивів у поведінці, емоційний компонент. Використовувана методика виявляє потреби студентів, актуалізує їхні інтереси, цілі, наміри, проявляє емоційний стан респондентів. Ця методика сприяє вивченню взаємозв'язку мотивації навчання, ціннісних установок учнів у процесі проектної діяльності, мотивації досягнення успіху.

Оскільки основним віковим мотивом учнів основної школи є мотив досягнення, пов'язаний з праг-

ненням досягати успіху, уникати невдач, зберегти самоповагу й самооцінку, ми вважали за доцільне вивчити мотивацію успіху учнів. Для цього було використано модифікований тест-питальник А. Мехрабіана в редакції М. Ш. Магомед-Емінова «Вимірювання мотивації досягнень» [4]. Цей тест призначений для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості – мотиву прагнення до успіху та мотиву уникнення невдачі. При цьому оцінюють, який із цих двох мотивів у випробуваного домінує.

Розроблений нами варіант авторської анкети «Визначення мотивів участі у проектній діяльності» актуалізує значимість мотивів творчої діяльності учнів основної школи, які ініціюють прояв і розвиток потреб, інтересів, здібностей школярів. Питання цієї анкети було складено з урахуванням вікових особливостей учнів. Заповнені анкети дозволяють з'ясувати пізнавальні інтереси учнів, виявити причини, які викликають труднощі творчої самореалізації школярів, а також визначити методи їх ліквідації. Ця анкета дозволяє також констатувати рівень активності учнів у формуванні, усвідомленні й досягненні цілей власної творчої діяльності.

Творчо-діяльнісний критерій висвітлює рівень засвоєння та застосування учнями набутих умінь та навичок у різних видах проектної діяльності. Показниками цього критерію є: міра сформованості умінь у різних видах проектної діяльності, ступінь творчих проявів у різних видах проектної діяльності, здатність до створення власних проектів. Для визначення рівня сформованості творчо-діялісного критерію ми використали тест «Самооцінка творчого потенціалу особистості», мікروتвір-самохарактеристику «Я – творча особистість», авторську діагностичну карту «Оцінка готовності учня основної школи до участі у проектній діяльності». Метою цих методів було визначення творчого потенціалу учнів основної школи, конкретизованого проявом інтелектуальної й творчої ініціативи у створенні нового за допомогою колективної та індивідуальної діяльності.

Тест «Самооцінка творчого потенціалу особистості» орієнтований на визначення рівня творчої свідомості респондентів, що проявляється в здатності учнів до активної діяльності. За допомогою цього тесту визначають мотивацію респондента на творчу діяльність, констатують рівень прояву його творчого потенціалу, оцінюють сформованість навичок самостійності в досягненні результатів.

Звернення на цьому етапі дослідження до методу «мікروتвір-самохарактеристика» також не є випадковим, оскільки за допомогою цього методу було не лише визначено наявність у респондентів навичок творчої уяви, але й діагностовано рівень зрілості їхніх суджень, широту кругозору, творчу позицію. Окрім діагностичних, цей метод виконує освітні, розвивальні, виховні функції, мотивує

учнів до свідомої діяльності, дисциплінує думку, розвиває творчу уяву, фантазію.

Висновки. З метою визначення рівня готовності учня основної школи до творчо орієнтованої проектної діяльності ми розробили діагностичну карту, характерними рисами якої є інформативність, змістовність, функціональність. Вважаємо цей метод доволі ефективним, оскільки діагностична карта розкриває проблеми, актуалізує можливості й ініціює бажання учнів до творчої самореалізації.

Загалом розроблені нами методи реалізації виділених критеріїв сприяють діагностиці респондентів, активізують у них рефлексивні процеси, ініціюють особистісне та творче зростання всіх учасників експерименту. Таким чином, розроблений нами діагностичний інструментарій, конкретизований сукупністю традиційних та інноваційних психолого-педагогічних методик, сприяє визначенню рівня творчої самореалізації учнів основної школи в проектній діяльності. Використання таких авторських методик, як анкета-конкретизація «Творча самореалізація – це...», авторська гра «Ситуація успіху», діагностична карта «Оцінка готовності

учня основної школи до участі у проектній діяльності», анкета «Визначення мотивів участі у проектній діяльності» сприяє ефективному оцінюванню існуючого рівня творчої самореалізації учнів основної школи в освітньо-виховному середовищі школи, активізує процесуальний бік процесу, що досліджується.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барко В.І., Панок В.Г., Лазаревський С.В. Креативність та її діагностика. Обдарована дитина. 2001. № 6. С. 22–27.
2. Булка Н.І. Діагностика вербального творчого мислення. Обдарована дитина. 2001. № 8. С. 13–21.
3. Губенко О.В. Психологічна діагностика й активізація у старшокласників й молоді творчих науково-технічних здібностей: науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2016. 228 с.
4. Дмитрієва С.М., Гаврилова Н.В. Методи дослідження творчих здібностей школярів: Посібник-практикум. Житомир, 2002. 40 с.
5. Комісаренко Н.О. Творча самореалізація учнів у позакласній діяльності сільської школи: дисс. ... канд. пед. наук. Київ, 2003. 190 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ 1920-х РОКІВ (НА ПРИКЛАДІ ЧАСОПІСУ «РОБІТНИК ОСВІТИ»)

REFLECTION OF THE EDUCATIONAL PERSPECTIVE IN PERIODICALS OF THE 1920th YEARS (ON THE EXAMPLE OF «THE EDUCATOR»)

Розглянуто актуальні питання функціонування навчальних закладів в умовах становлення нової ідеологічно орієнтованої парадигми освіти в змісті часописів 20-х рр. ХХ століття. Встановлено, що засновниками періодичних видань ставали громадські організації робітників освіти. Розкрито змістові й структурні складові цієї діяльності. Проаналізовано деякі аспекти участі освітян у роботі профспілкових організацій.

Ключові слова: професійна діяльність, періодичні видання, профспілкові осередки освітян, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Rассмотрены актуальные вопросы функционирования учебных заведений в условиях становления новой идеологически ориентированной парадигмы образования в периодике. Установлено, что основателями периодических изданиях становились обще-

ственные организации. Раскрыто содержание и структурные составляющие этой деятельности. Проанализированы некоторые аспекты участия педагогов в работе профсоюзных организаций.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, педагогическая пресса, профсоюзные ячейки, повышение квалификации педагогических работников.

Topical issues of functioning of educational institutions in the conditions of formation of the new ideologically focused education paradigm in periodicals are considered. Defined which founders educational journals were public organizations. The content and structural components of this activity are revealed. Professional aspects of participation of teachers in work of the tradeunion organizations are analyzed.

Key words: professional activity, pedagogical press, tradeunion cells, professional development of pedagogical workers.

УДК 37(05):37.091.12:331.105.445(477)

Іващенко В.М.,

старший науковий співробітник
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського

Постановка проблеми. Оперативне інформування про новини національного й культурно-освітнього життя в першій половині 20-х рр. минулого століття в основному забезпечували періодичні видання. Малі за обсягом друковані форми, що випереджали своїм накладом книжкову продукцію й охоплювали широку аудиторію читачів, легше було масово тиражувати. Самі творці радянської періодики визнавали значення оперативності й доступності такого типу видань в ідеологічній, культурно-освітній роботі. Зокрема, журнали ідеологи преси мали за «легку гармату в ідеологічній боротьбі» [10].

В історії періодичних видань окресленого періоду особливе місце посідають часописи громадських організацій, насамперед професійних спілок освітян. Вони були каталізаторами національно-освітнього відродження, зокрема, розгортання дискусії стосовно утвердження самодостатності української мови як в освітній галузі, так і в громадсько-ідеологічному колі. У цій полеміці періодика була і «полем дії», і «дзеркалом відображення» теоретичних і прикладних проблем діяльності низових осередків профспілок [3].

Організаційно-матеріальні умови становлення нової журналістики, зокрема, нестабільна повоєнна ситуація, нестача коштів для друку, як свідчать історіографічні дослідження, біографічні нариси, мемуарні й епістолярні джерела, були здебільшого однією з причин короткостроковості існування й нерегулярного виходу періодичних видань.

Значна частина дослідників фахових періодичних видань виділяє ще низку причин, що впли-

нули на нестабільність виходу й закриття часописів. Насамперед, це – пасивність учительської громади. Наприклад, у першому числі видання журналу «Робітник освіти»: щомісячного органу Всеукраїнського Центрального Правління Спілки робітників освіти (м. Харків) від 30 листопада 1924 р., у статті від редакції зазначено, що в його створенні не брали участі широкі маси спілчан, а без їхньої допомоги видання журналу – справа неможлива. Разом із тим прихід в освіту малоосвіченої, але ідеологічно підготовленої молоді для проведення культурної революції, головним меседжем якої ставав лозунг «Освіту в маси!», уможливив поширення комуністичних ідей в усіх сферах суспільного й освітнього життя [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обраний для дослідження період характеризується суттєвими й принципово новими змінами в освітній політиці, стає об'єктом багатьох наукових досліджень завдяки можливості використання раніше заборонених, недоступних чи вилучених із наукового обігу джерел, здійснення та доповнення наукового простору численними працями, публікаціями, що заповнюють існуючі прогалини результатами наукових рефлексій, спростуванням чи, навпаки, аргументуванням історичних реалій започаткування періодичних видань. Зразком такого підходу можна назвати праці вітчизняних авторів: Ю. Болотіна [3], Н. Гупана [6], Н. Дем'яненко [7], А. Пугач [14], М. Оксї [13], С. Лободи [11], О. Коляструк [10] та ін.

Фундаментальним дослідженням україномовних періодичних видань є праця А. Животка

«Історія української преси», в якій зроблено розгорнутий огляд української періодики від її зародження до середини ХХ ст. Окремо в дослідженні виділено нарис про українську пресу в УСРР (1920–1939 рр.). Автор визначає в її історії три періоди: перший період (1920–1923 рр.) характеризується зростанням і закріпленням російськомовної комуністичної преси; другий період (1923–1930 рр.) маркується вченим як етап поступальної українізації, коли легітимним було функціонування україномовної преси, але за змістом вона вже тоді, на думку автора, не була національною; третій період (1930/32–1938 рр.) проявляється відвертим наступом влади в нищенні всіляких проявів національної думки в пресі України [9].

Часописи, що видавалися в 20-х рр. ХХ століття, хоча й використовуються сучасними науковцями як вірогідне історіографічне джерело, не диференціювалися, повною мірою, за засновниками, серед яких слід виділити громадські організації, зокрема профспілки освітян, що стояли у витоків їх зародження.

Мета статті – на основі публікацій журналу «Робітник освіти» зробити оглядовий аналіз культурно-освітньої, просвітницької й громадської діяльності низових профспілкових організацій, простежити й узагальнити становлення пріоритетних напрямів діяльності профспілкових організацій освітян в 20-і рр. минулого століття, зробити спробу виявити й дослідити змістові й структурні складові цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розраховувати на закріплення радянської влади в Україні можна було тільки в разі виваженої національної політики, у тому числі й лінгвістичної. Мовна толерантність суттєво вплинула на проведення культурно-освітньої кампанії з ліквідації неписьменності й участі в цьому складному процесі професійних спілок освітян, які безпосередньо займалися також перепідготовкою і навчанням російськомовних учителів, щоб вони могли поповнити персонал для шкіл з українською мовою навчання.

Радянська влада, спираючись на міста, здебільшого зрусифіковані, потребувала соціальної підтримки в більшості населення – україномовного селянства та інтелігенції. Роль періодики як інформатора, популяризатора національної політики «коренізації», яка в Україні набрала форми «українізації», екстраполювалась на основні сфери й галузі культурної й освітньої політики.

Реалізацію цих завдань було покладено на професійну спілку освітян – Робос (похідне слово від «Робітник освіти»), її періодичне видання – «Робітник освіти».

Розв'язання питання вибору мови навчання враховувалося з огляду на категорію учнів (мешканці міст або сільських районів), але за матеріалами організації подальшого навчання на сторін-

ках видання можна простежити зміну ідеологічного чинника з чітко визначеними класовими й національними ознаками. У листі Всеукраїнської Ради профспілок (ВУРПС) до окружних бюро та окружних філій спілок від 20 жовтня 1925 р. наголошувалось: «Необхідно відвести якнайбільше уваги мові лікнепу, необхідно доставити змогу кожній групі учнів навчатись своєю рідною мовою» [12].

Слід зазначити також, що перехід на навчання українською мовою мав полегшити навчання для українців, оскільки ліквідувати неписьменність рідною мовою було значно легше, ніж мовою, хоч і близькою, але не рідною. Це якоюсь мірою обумовлювалося й ідеологічними міркуваннями. Спектр впливів на освічену людину значно розширювався: адже дія на свідомість людини, яка вміє читати, дає можливість сильніше й цілеспрямованіше застосовувати слово (журнал, газету) в ідеологічно необхідному для влади напрямі [15].

У редакційній статті було сформульовано програмові засади цього часопису, а саме: обґрунтування теоретичних і методологічних засад нової освітньої політики, що, певним чином, відображає його цільове призначення, «встановлення тісного зв'язку з учительством на місцях», допомога освітянам у реалізації нових навчальних планів і програм, методичне забезпечення навчального процесу, надання додаткових знань для підвищення ідейного рівня й професіоналізму педагогів [15]. Для зосередження уваги навколо проблеми українізації журнал практикував як окремі публікації, так і добірки матеріалів. Слід зазначити, що в структурі журналу матеріали з освітянських питань становили найбільш інформаційні розділи (рубрики): «Професійний відділ», «Наша трибуна», «На місцях», «З'їзди й конференції», «Життя й побут». З другого числа 1925 р. на сторінках журналу з'являються нові рубрики, зокрема: «Серед наукових робітників», «Серед нацменшостей», що висвітлювали практичні рекомендації стосовно реалізації проголошених цілей, аналітичні статті, репортажі й нариси замальовки з місць про перші успіхи або ініціативи у здійсненні поставлених завдань, а також інтерв'ю з освітянами або біографічні відомості про них, що супроводжувалися фотографіями; прозові твори про життя педагогів; листи, пропозиції.

Резолюції з'їзду Спілки робітників освіти та Всеукраїнського з'їзду учителів постійно друкувалися на сторінках часопису «Робітник освіти», який інформував читачів про проблеми й негаразди в професійній діяльності освітян. Так, у резолюції II Всеукраїнського з'їзду профспілок зосереджено увагу на справі «змички з селом, впливу на нього з боку пролетаріату, ...в приступній формі, на його мові» [1]. У статті М. Долинко, голови Всеукраїнського Бюро Робос, сформульовано основні напрями діяльності професійної спілки: в організа-

ційній частині – зміцнення фінансового стану низових осередків, ліквідація різниці в оплаті сільських учителів порівняно з учителями міст, боротьба з безробіттям; у культурно-освітній – проведення ліквідації неписьменності, антирелігійної пропаганди; у соціальній частині – фінансовий і матеріальний захист освітян [8].

У контексті викладеного можемо спостерігати висвітлення відмінностей між сільським і міським вчительством, акцентування уваги на тому, що у міських вчителів «своя медицина, своє страхування, все краще, а в селі цього немає» [12]. Підтвердженням цього міркування є слова голови спілки робітників освіти України О. Мізерницького, який наголошував: «Тим часом як сільське вчительство через об'єктивні причини бере якнайважливішу участь в громадській роботі й часто перевантажується нею, міське вчительство є майже вільним від громадської праці, не знаходячи об'єкта для своєї роботи» [там само]. Тому завдання поєднання міста і села розв'язувалося завдяки тому, що вчителів із сільських шкіл направляли працювати в місто і навпаки.

У центрі уваги публікацій – учитель, його підготовка, моральні й професійні якості, нагальні життєві проблеми. Особливу увагу редакція надавала роз'ясненню та обґрунтуванню тих змін, які відбувалися в школах. Так, на Катеринославщині (нині – Дніпропетровська область), існували два типи шкіл: так звані бюджетні, що фінансувалися з міського бюджету, й договірні, в яких «утримання шкіл, плата праці вчителя передавалися на утримання батьків дітей» [16]. Зрозуміло, що це було обумовлено вкрай важким станом наповнення місцевого бюджету. Подібні тенденції у фінансуванні учительської праці спостерігаємо в існуванні двох категорій вчителів: «бюджетників» і «житників», характерними ознаками яких стали грошова й натуральна форми оплати праці [16].

На думку А. Пугач, весь масив публікацій видань, присвячених освітянській тематиці, до яких слід віднести й журнали освітянських профспілкових організацій, можна згрупувати на проблемні, практично-методичні, інформаційні та бібліографічні матеріали. У проблемних статтях, до яких належать не тільки ті, що готувалися вищим освітянським керівництвом, а й відомими науковцями, постійними дописувачами, кореспондентами, увага акцентувалась на сьогоденних моментах реалізації освітньої політики, зокрема здійсненні заходів боротьби з неписьменністю й малописьменністю, підвищенні професійної підготовки учителів [14].

Окремі дискусійні питання щодо проведення навчання на курсах професійної підготовки учителів висвітлювалися в публікації П. Приходька «Перша спроба», зокрема щодо викладання педагогічних дисциплін, серед яких виділено рефлексологію та евгеніку. Разом із тим у критичній статті І. Сергієні

«Досвід треба поглибити та збільшити» в полемічному стилі розглядаються недоліки такого навчання: відсутність викладання суспільних дисциплін, ідеологічно значимих в той період, орієнтація лише на одну категорію слухачів (вчителів) [17].

Упродовж періоду, що розглядається, завдання професійних спілок змінювалися відповідно до контексту загальних освітянських зрушень: від переходу в професійно-педагогічній діяльності вчителя на нові методологічні засади до поліпшення матеріальних умов учителів, отримання санаторних путівок для лікування й відпочинку, захисту прав освітян. Значну кількість публікацій з цих проблем підготовлено І. Слуцкіним, А. Лебединським, Я. Черняком, Ю. Мироненко.

Розмірковуючи над результатами вивчення публікацій журналу «Робітник освіти», слід зазначити, що за проблемними матеріалами тогочасних профспілкових видань можна простежити розвиток основних напрямів діяльності громадських організацій: ідеологічний, загальноосвітній, культурно-гуманітарний, фінансово-правовий [5].

Лінія розмежування проблемних статей в останніх випусках журналу містить публікації з питань професійної підготовки та перепідготовки вчителів; активізації діяльності Будинків робітників освіти, розширення їхніх функцій, зокрема у сфері контролю за ефективною роботою книгозбірень, збільшенням їхніх фондів, проведенням бібліотекарями лекцій, гурткової роботи. Огляд діяльності Будинків освіти дає підстави стверджувати, що розширення сфер впливу на сільську й міську громаду завдяки проведенню гуртків, курсів вивчення української мови, виданню стінгазет, забезпечує стійку зацікавленість освітян, перетворюючись на осередок «нової педагогічної думки» [1].

Висновки. Підсумовуючи результати нашого дослідження, звернемо увагу на той факт, що журнальним публікаціям профспілкових видань 20-х рр. минулого століття були властиві полемічність, аналітичний виклад матеріалів, оперативність й постійне розширення тематичного спектру публікацій. Вони становлять додаткове джерело для виявлення невідомих або невизначених аспектів у багатогранній діяльності профспілкових організацій, які інтегрували культурно-освітні, організаційно-методичні канали своєї діяльності в єдиний ідеологічно вивірений і системний інструмент впливу на суспільну свідомість, щоб, інтегруючись з ресурсом освітніх установ, повністю проектувати в масовій свідомості громадян певне ставлення до тих чи інших подій, ідеологічних намірів влади. Досвід функціонування журналу «Робітник освіти» ще раз доводить: вплив періодичних видань шляхом цілеспрямованого добору змісту публікацій безпосередньо формував у читачів певні погляди, що визначали світоглядні та професійні орієнтири працівників освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бараш. Б. Центр культосвітньої праці (Будинок освіти в м. Могиліві). Робітник освіти. 1925. № 2. С. 28–29.
2. Б.Б. Шкільні справи на культнарадї ВУРПС. Робітник освіти. 1925. № 8. С. 32–34.
3. Болотін Ю.П. Тенденції та закономірності становлення загальнопедагогічних дисциплін в Україні. Мелітополь, 1997. 220 с.
4. Букач В.М. Українізація преси та видавничої справи в 1921–1925 рр. // Історико-культурна спадщина людства і її вивчення при підготовці вчителів без відриву від виробництва. Одеса, 1992. С. 10–12.
5. Від редакції. Робітник освіти. 1924. № 1. С. 1.
6. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ, 2002.
7. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.). Київ, 1998.
8. Долинко М. Чергові завдання спілки Робос (До 1-го Всеукраїнського з'їзду спілки). Робітник освіти. 1924. № 1.
9. Животко А.П. Історія української преси / Упоряд. авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 1999. 368 с.
10. Коляструк О.А. Селянська преса в контексті українізації (20-і рр. XX ст.) // Український селянин: Зб. наук. пр. Черкаси, 2002. Вип. 6. С. 41–42.
11. Лобода С.М. Педагогічна творчість учителя на шпальтах вітчизняної преси ХХ століття: протистояння ідей: монографія; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 504 с.
12. Мізерницький О. Підсумки учительських з'їздів. Робітник освіти. 1925. № 1. С. 14–24.
13. Окса М.М. Психолого-педагогічні особливості вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін на рубежі 20-х – 30-х років // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С.С. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2004. № 4. С. 60–67.
14. Пугач А. Підготовка вчителя до здійснення професійної діяльності в оновленій школі – провідна тема педагогічних часописів (20-і – початок 30-х рр. ХХ ст.) // Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. пр. / За ред. проф. В.І. Сипченка. Слов'янськ: ВЦ СДПУ, 2003. С. 198–202.
15. Пекарський М. Про сільком. Робітник освіти. 1925. № 5. С. 5–8.
16. Приходько М. Про договірну школу на селі (Досвід Катеринославщини). Робітник освіти. 1925. № 7/8. С. 21–22.
17. Сергієні І. Досвід треба поглибити та збільшити. Робітник освіти. 1925. 7/8. С. 29–30.